



CRIZA DIN UCRAINA SCHIMBĂ NATURA RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE

THE UKRAINE CRISIS CHANGES TO INTERNATIONAL RELATIONS

Drd. Narciz BĂLĂȘOIU*

Criza din Ucraina a creat o oportunitate de revizuire a imaginii palierului geostrategic al marilor puteri și al raporturilor dintre ele. Ne confruntăm astăzi cu situația de a pune capăt ideii în care stabilitatea și pacea s-au așternut și dăinuie nestingherit în Europa, odată cu căderea imperiului sovietic. Pare că ne-am întors la vechea politică de putere, existând o revizuire completă a ceea ce stătea la baza teoriilor generale și a modalităților noastre de a vedea lumea: globalizare, soft power, influență și transformarea puterii UE în țările sale de la frontiera externă, abordarea liberală a securității prin interdependență. Suntem în căutarea realității dacă ne îndreptăm spre un revizionism în afacerile internaționale, sau ne păstrăm crezul în valorile dreptului internațional, respectând regulile, normele și principiile care au oferit, mai mult sau mai puțin, pace în Europa și în lume, după cel de-al Doilea Război Mondial.

Along with the wide palette of challenges the Ukraine crisis created also the opportunity for revising the geostrategic level and the international relations framework. Today, we find ourselves in the confusing position of calling to an end the principle stating that peace and stability were meant to be immovable in Europe after the fall of the Iron Curtain. It seems like we are back to square one, where concepts like globalization, soft power, or security through interdependence fail to characterize the facts on the ground. Beside the clash on the battle field, we are facing a great dilemma whether we are abruptly heading towards an aggressive revisionism in the global affairs, or we should stick firmly to international law, still playing by the rules, despite the challenges posed by rogue countries.

Cuvinte-cheie: Ucraina; interdependențe; revizionism; război; NATO.

Keywords: Ukrain; interdependence; revisionism; war; NATO.

Occidentului i se reproșează că și-a format o practică în ultimii ani din a minimaliza importanța strategică a acțiunilor revizioniste ale Rusiei în Europa de Est. Cancelariile vestice au omis până acum chiar și posibilitatea ca Rusia – grație resurselor și capacităților interne, ca și a alianțelor externe – să contrabalanseze impetuoșitatea victoriei ordinii mondiale a capitalismului neoliberal, cu care guvernele vestice se mândresc astăzi.

Lejeritatea cu care s-a trecut și toleranța manifestată de același Occident față de agresiunea din anul 2008 a Rusiei în Georgia nu au făcut decât să încurajeze pe mai departe politica revanșardă și expansionistă a Moscovei față de foștii sateliți.

Iată că în 2014 – deși sub o altă formă și din cu totul alte pretexte – Rusia își reia vechile obiceiuri, de data aceasta împotriva Ucrainei. Și această recentă acțiune ține tot de rațiuni de strategie. Deși specialiștii în domeniu ai țărilor vestice recunosc că nu au deslușit în profunzime planurile de viitor ale Kremlinului, nu este deloc riscant de acreditat ideea că interesul Rusiei este de a reconstrui o forma a Rusiei Mari, a influenței URSS, prin restabilirea controlului Moscovei în fosta sferă de influență sovietică¹. Pe de altă parte, ambițiile Rusiei ar ține de dorința de reafirmare a statutului de mare putere globală și de menținere a statutului de mare putere europeană – obiectiv pus în pericol de extinderea spre est a Uniunii Europene și a NATO. Astfel, schimbarea hărții de către Rusia prin anexarea ilegală a Crimeii o readuce în Europa, pentru prima dată după Războiul Rece. Totodată, această mutare

* *Universitatea Națională de Apărare „Carol I”*
e-mail: narciz@gmail.com



fi facilitează consolidarea întregului front vestic al politicii externe și de securitate, pe axa Kaliningrad – Belarus – Ucraina de est și Crimeea, prin Marea Neagră – Orientul Mijlociu, unde pe fondul situației din Siria, Rusia își reconsolidează treptat influența strategică.

Revizionismul Rusiei ar putea fi motivat, din punctul său de vedere, ca o măsură pentru stoparea planurilor de extindere spre est a Uniunii Europene și NATO, după ce cooperarea politică și economică dintre ele este pe punctul de a eșua ireversibil într-un interval previzibil². Între aceste două abordări politico-militare cu tentă economică, dovedit incompatibile, s-a trezit Ucraina la începutul anului 2014, când iată, are de ales între modelul de dezvoltare al unui stat capitalist european, liberal, și cel euroasiatic, autoritar și autoizolat economic.

Drumul Ucrainei depinde însă, în mare măsură, de ea însăși, de ce va vrea să facă pentru viitorul ei. În soluționarea crizei ucrainene, de exemplu, planul Lavrov vorbea de federalizarea Ucrainei. Doar că punctele de vedere privitoare la cum să se realizeze această federalizare diferă în mod radical. Dacă Rusia cere adoptarea modelului centralizat și autoritar, care să-i permită controlul asupra Ucrainei, în schimb Kievul ar lua în calcul doar unul de tip german. În motivarea ingerințelor sale în politica țărilor foste unionale, pe care vrea să le mențină în sfera sa de influență, Rusia invocă angajamentul pe care și l-a asumat în asigurarea stabilității strategice internaționale, de respectare a dreptului internațional public, numai că le conectează primitiv strict la propriile interese.

Pe acest fond, în 2008, înaintea izbucnirii conflictului din Georgia, Rusia s-a retras din Tratatul privind Forțele Convenționale din Europa, pentru ca ulterior să condiționeze aplicarea prevederilor START II de înghețarea, de către SUA, a numărului de interceptori pe care îi dislocă în sistemul său global de apărare antirachetă.³ Apoi, în aprilie 2014, a violat prevederile Tratatului pentru Forțele Nucleare cu Rază Medie de Acțiune prin lansarea în producție de rachete balistice cu rază medie de acțiune pe care, conform anunțului Ministerului rus al Apărării, planifică să le disloce în Kaliningrad și în alte baze militare rusești de pe granița ei de vest. La rândul său, tot în aprilie 2014, Congresul American a pus în discuție respectarea de către Rusia a Acordului Open Sky, suspectând că Moscova plănuiește să instaleze tehnologie

militară de supraveghere, pe avioanele trimise în misiuni în Europa de Est.

De curând, Rusia a executat un amplu exercițiu militar, în cadrul căruia a testat rachete balistice intercontinentale și cu rază medie și lungă de acțiune, lansate de pe platforme terestre și maritime. Acest exercițiu la care au luat parte flota nordică, cea din Pacific, precum și flota de bombardiere strategice TU-95 este încadrat în planul de așa-zisa reformă și consolidare a capacităților militare⁴. Iar ceea ce a făcut Federația Rusă în ultimii 20 de ani se traduce prin sfidare a Actului Final de la Helsinki, care este baza legală a ordinii regionale în Europa. I-au rămas astfel pătate principiile naționale, în urma refuzului retragerii trupelor din Transnistria și subvenționarea regimului transnistrean, în urma recunoașterii, în 2008, a independenței regiunilor separatiste georgiene Abhazia și Osetia de Sud, iar în 2014, în urma anexării Crimeei. În condițiile date, procesul de extindere spre est a Uniunii Europene și NATO ca și definitivarea proiectului european al unei Europe unite, stabile și pașnice devin extrem de dificile⁵.

Având în vedere aceste realități, Rusia nu dă nicio garanție că ambițiile sale s-ar opri la episodul Crimeea și estul Ucrainei. Nu este exclus ca ea să țină planeta cu ochii ațintiți spre Ucraina, ca apoi să lovească în altă parte, cum ar fi Transnistria. Se așteaptă, de asemenea, din partea Rusiei, ca ea să marșeze pe așa-zisa Doctrină politică externă Medvedev, în virtutea căreia, în anul 2009, fostul președinte a contestat implicite existența OSCE, propunând renunțarea la organizație.⁶ Acesta a mai propus și desființarea blocului NATO, în locul căruia să se creeze o organizație de securitate euroasiatică, întinsă de la Oceanul Atlantic și până în Extremul Orient.⁷ Rămâne în discuție totuși un aspect deosebit de important, și anume reacția palidă a Occidentului la acțiunile revizioniste ale Rusiei în Ucraina. Percepută ca pe o slăbiciune aceasta și-ar putea pune stigmatul pe eficiența și soliditatea relațiilor transatlantice. Nici măcar nu este clară comuniunea de interese între partenerii transatlantici în ceea ce privește modalitatea prin care criza din Ucraina poate fi soluționată, răspunzând în același timp, revizionismului rusesc. Între SUA și UE pare, de asemenea, să existe o mare diferență de viziune, preponderent în ceea ce privește gradul de toleranță față de agresiunea Rusiei în Europa. Aceasta face mai degrabă să



slăbească decât să consolideze evaluarea comună a amplitudinii amenințării și să submineze, totodată, capacitatea lor de acțiune comună.

Oricum, importanța strategică a Occidentului în Ucraina este mult mai mică decât a Rusiei. În plus, răsturnarea de la putere a președintelui Ianukovici cel susținut de Moscova, urmată de fuga rușinoasă a acestuia în Rusia, a venit ca un afront și o umilință în cabinetele Kremlinului. Substratul doctrinei lui Putin ne spune că regimul său nu se va abține de la a folosi forța armată pentru a-și apăra și promova interesele strategice în vecinătatea imediată, vestică și sud-vestică. Putin a declarat răspicat, la 18 martie, că este o obligație patriotică să protejeze și să salveze pe etnicii ruși care cer ajutorul din țările foste surori, neezitând să utilizeze forța militară, pe care ar considera-o legitimă. Cu această ocazie, Putin a arătat că în Rusia, normele internaționale fundamentale sunt interpretate subiectiv.

În urma epopeii conturate de evenimentele din Ucraina, de acțiunile întreprinse de Federația Rusă în semn de răspuns, ca și de reacția (ne)scotată a Vestului, s-au reafirmat și obiectivele strategiei SUA. Acestea vizează, în primul rând, împiedicarea extinderii Rusiei și a influenței sale, în special în zona centrală și est-europeană. Apoi, în stilul cunoscut de mare răsunet internațional, trebuie să iasă în evidență consolidarea și reafirmarea solidarității cu aliații europeni, în special cu cei central și est-europeni. Nu în ultimul rând, specialiștii americani trebuie să anuleze avantajul strategic câștigat de Rusia, în urma implicării în Ucraina.

Nu întotdeauna însă, pașii urmați în înfăptuirea politicilor strategice ale vest-europenilor au fost în deplin acord cu cele ale partenerilor transatlantici. Soluționarea crizei din Ucraina va necesita o înțelegere strategică multiregională, purtată între Occident și Rusia. Probabil că negocierile strategice se vor purta cu precădere între SUA și Rusia, intervenind în funcție de situație și Germania, care are o poziție ambivalentă.

Cu toate că nici SUA, nici UE nu recunosc anexarea Crimeei, este foarte puțin probabil ca pe termen scurt și chiar mediu Rusia să o cedeze din nou Ucrainei. Nici nu ar fi logic, atâta timp cât acest câștig nesperat îi asigură Kremlinului controlul la Marea Neagră, în zona Europei de Est și a Caucazului de Sud. Cât despre solidaritatea SUA cu aliații europeni, îndeosebi cu cei est-europeni, aceasta este o acțiune în curs, care abia

în ultimele luni a început să se cristalizeze vizibil. Summitul NATO desfășurat în toamna anului trecut în Țara Galilor a avut în centrul discuțiilor necesitatea eforturilor aliaților de reafirmare a principiului apărării colective teritoriale, precum și efortul de consolidare a capacităților militare ale forțelor aliate. Din multe puncte de vedere, această întoarcere la apărarea teritorială comună scoate în evidență însă și o limită în ceea ce înseamnă importanța intereselor strategice ale alianței, care nu par să depășească granițele estice actuale ale NATO⁸. Există în prezent o diferență vizavi de percepția statelor membre de pe granița de est a Alianței – statele baltice, Polonia, România și Turcia – și aliații vest-europeni. Dacă cei din prima categorie înțeleg implicarea alianței în asigurarea securității și apărării teritoriale comune, inclusiv prin efortul de a menține stabilitatea în țările-tampon precum Ucraina sau Siria, ceilalți privesc apărarea teritorială în sens foarte restrâns și orientat spre interiorul teritoriului aliat. Înaintarea Rusiei spre Europa înseamnă de fapt schimbarea balanței de putere în Europa de Est, pentru prima dată după sfârșitul Războiului Rece⁹.

Dincolo de ambiguitatea obiectivelor comune la nivel transatlantic, atitudinea Occidentului arată că Ucraina nu este o miză strategică. Această realitate rezultă și din mesajul liderilor occidentali, în frunte cu președintele SUA și cu cancelarul german, care au declarat că soluția militară a crizei din Ucraina nu este luată în considerare și că nu sunt dispuși să se angajeze militar într-o confruntare cu Rusia¹⁰.

Analizii politici evidențiază riscurile de securitate ale unui astfel de mesaj, a cărui transmitere ambiguă privind toleranța față de agresiunea Rusiei nu face decât să o încurajeze și să o predisună la acțiuni și mai periculoase. Mai mult decât atât, incapacitatea înțelegerii exacte de către Vest a intențiilor și obiectivelor regimului rus poate zădărnici dezvoltarea și implementarea strategiei de descurajare a Rusiei expansioniste. Este adevărat că aliații occidentali au impus o serie de sancțiuni economice și diplomatice Rusiei, însă izolarea Rusiei în sistemul internațional și sancțiunile economice împotriva anumitor sectoare cheie ale economiei rusești au dat rezultate modeste, așa cum se vor dovedi și pe termen mediu. De aici și concluzia că afacerile nu trebuie să mai stea pe primul plan între Occident și Rusia, chiar dacă politica neoliberală și neoinstituționalistă a



Occidentului este astăzi în mare interdependentă cu Rusia, ca partener tradițional¹¹.

În Statele Unite, conservatorii din ambele partide politice acuză Administrația Obama că a grăbit aplicarea de sancțiuni Rusiei, care oricum nu și-au atins scopul.

În condițiile revenirii în forță a geopoliticii pe scena internațională, descurajarea militară este instrumentul cel mai potrivit pentru a opri avansul strategic al Rusiei. Acesta ar fi mesajul de pedepsire a expansiunilor militare ale statelor revizioniste utilizând piețele financiare internaționale, ca măsură de descurajare pașnică. Rezultatele acestei descurajări comerciale și financiare s-ar întinde totuși, pe termen mai lung și tind să fie mai modeste în eficiență, având în vedere că oferă Rusiei posibilitatea de a-și ajusta treptat politicile comerciale și economice pentru a face față sancțiunilor occidentale.

Formularea unui răspuns corect de către Occident, cu o serie de consecințe importante pentru ordinea mondială a secolului XXI depinde și de perspectiva adoptată. Pentru aliații central și est-europeni, pentru Statele Baltice, pentru Polonia, chiar și pentru România, care se află în linia întâi a unei eventuale confruntări strategice cu Rusia, capacitatea efectivă și disponibilitatea politică de a acționa militar în caz de necesitate pentru a stăvili agresiunea Rusiei sunt cruciale. Pentru vest-europeni, și chiar pentru SUA, calculul strategic este mult mai complex, implicând corelații multiple, de la cele care țin de stabilitatea strategică în sfera nucleară, până la stabilitatea în Orientul Mijlociu, în Asia de Nord, în Oceanul Arctic, în sfera securității energetice și cibernetice. Din aceste motive, confruntarea Occidentului cu Rusia în Ucraina este o întreprindere limitată, în care Occidentul a făcut clar dovada că, pentru a descuraja agresiunea Rusiei, va acționa etapizat și limitat, însă nicidecum cu forță armată¹². În aceste condiții, Rusia pare dispusă să își asume riscuri strategice mult mai mari decât par a fi pregătite ori capabile, pentru a descuraja la rândul ei, acțiunile occidentale.

În esență, strategia transatlantică de răspuns la revizionismul rusesc este una foarte prudentă, conducând la măsuri aproape minimaliste, de contrabalansare.

Desigur, în cancelariile marilor capitale, o astfel de strategie este rațională, mai cu seamă dacă

privim și prin altă prismă. Astfel, se fac calcule că vulnerabilizarea, slăbirea și dezorganizarea Rusiei – o mare putere continentală – în sine un scenariu de evitat pentru Occident, nu va servi decât la consolidarea altor mari puteri continentale vecine – în speță, China și Germania. În plus, Uniunea Europeană continuă să fie influențată de criza politică pe care o traversează și care ridică obstacole în calea dezvoltării unei politici coerente în raport cu Rusia. Mai mult decât atât, nu trebuie uitat că această strategie transatlantică de răspuns la revizionismul rusesc este atent privită și urmărită și în alte regiuni ale globului, cu egale interese revizioniste, și poate avea efecte secundare pe termen mediu și lung pentru că realpolitik-ul și geopolitica nu sunt limitate la Europa de Est și la revizionismul rusesc în sistemul internațional al secolului XXI.

Lucrarea a beneficiat de suport financiar prin proiectul cu titlul „Studii doctorale și postdoctorale Orizont 2020: promovarea interesului național prin excelență, competitivitate și responsabilitate în cercetarea științifică fundamentală și aplicată românească”, număr de identificare contract POSDRU/159/1.5/S/140106. Proiectul este cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013. Investește în Oameni!

NOTE:

1 <http://online.wsj.com/news/articles/SB1000142405270230491420457939500260559222>

2 <http://www.theamericanconservative.com/millman/what-is-a-realistic-response-to-crimea/>

3 Stephen J. Blank, *Russian Security Threats and Western Challenges*, Strategic Studies Quarterly, p. 67.

4 <http://rt.com/news/russia-test-fire-icbm-825/>

5 <http://www.democraticunion.eu/2014/06/the-ukraine-crisis-as-a-proxy-conflict-the-problems/>

6 Patrick Nopes, *A New Security Architecture for Europe? Russian Proposal and Western Reactions*, Egmont Royal Institute for International Relations, p. 2.

7 <http://www.defenceviewpoints.co.uk/articles-and-analysis/a-new-security-architecture-for-europe-part-1-the-russian-proposal>

8 <http://carnegieeurope.eu/2014/04/25/nato-military-response-almost-unthinkable/h9ey>

9 <http://www.globalresearch.ca/the-big-picture-of-the-geopolitical-chess-game-ukraine-is-a-square-on-the-chessboard/5384688>



10 http://shadow.foreignpolicy.com/posts/2014/03/25/a_cold_war_lesson_for_ukraine

11 <http://carnegieendowment.org/2014/03/27/what-are-global-implications-of-ukraine-crisis/h5z7>

12 <http://carnegieeuropa.eu/2014/04/17/russia-s-new-challenge-to-europe/h8dy>

BIBLIOGRAFIE

Gordenker Leon și Thomas G. Weiss, *The Collective Security Idea and Changing World Politics*.

Terriff Stuart Croft, Lucy James, Patrick M. Morgan, *Security Studies Today*, Policy Press, Cambridge, 1999.

Inis Claude, *Power and Internațional Power and International Relations*, Random House, New York, apud Ch.A. Kupchan, C.A. Kupchan Concerts, Collective Security, and the Future of Europe, International Security, 1999.

Blank J. Stephen, *Russian Security Threats and Western Challenges*, Strategic Studied Quarterly.

Nopes Patrick, *A New Security Architecture for Europe? Russian Proposal and Western*

Reactions, Egmont Royal Institute for International Relations.

<http://online.wsj.com/news/articles/SB10001424052702304914204579395002605559222>

<http://www.theamericanconservative.com/millman/what-is-a-realistic-response-to-crimea/>

<http://rt.com/news/russia-test-fire-icbm-825/>

<http://www.democraticunion.eu/2014/06/the-ukraine-crisis-as-a-proxy-conflict-the-problems/>

<http://www.defenceviewpoints.co.uk/articles-and-analysis/a-new-security-architecture-for-europe-part-1-the-russian-proposal>

<http://carnegieeuropa.eu/2014/04/25/nato-military-response-almost-unthinkable/h9ey>

<http://www.globalresearch.ca/the-big-picture-of-the-geopolitical-chess-game-ukraine-is-a-square-on-the-chessboard/5384688>

http://shadow.foreignpolicy.com/posts/2014/03/25/a_cold_war_lesson_for_ukraine

<http://carnegieendowment.org/2014/03/27/what-are-global-implications-of-ukraine-crisis/h5z7>

<http://carnegieeuropa.eu/2014/04/17/russia-s-new-challenge-to-europe/h8dy>

<http://carnegieeuropa.eu/2014/04/17/russia-s-new-challenge-to-europe/h8dy>